

DOI 10.33099/2618-1614-2025-29-2-11-16

УДК 341.31

А. А. Бабич,*кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,***В. Г. Малюга,***доктор військових наук, старший науковий
співробітник, Харківський національний університет
Повітряних Сил імені Івана Кожедуба*

Проблеми сучасного міжнародного гуманітарного права крізь призму збройних протистоянь XXI століття

У статті на основі аналізу наукових позицій теоретиків воєнного права і практики збройних протистоянь XXI століття відзначено відставання розвитку положень міжнародного гуманітарного права від реалій сучасних бойових дій. Розглядаючи класичні теорії війни в контексті практики ведення сучасної збройної боротьби кожне збройне протистояння, яке відповідає умовам «держава, збройні сили, застосування зброї», доцільно віднести до правової категорії «війна», решту ситуацій силового протистояння можна визначати як певний вид воєнного конфлікту. Проблему пропонується розв'язувати шляхом правового супроводження бойових дій фахівцями, які можуть оперативного надати слідчим органам і прокуратурі достовірну інформацію про факт порушення, його належність до сфери міжнародного гуманітарного права, оцінити можливі результати правового регулювання. Установлено, що існує проблема ефективного застосування силових заходів впливу, зокрема санкцій та миротворчих сил, породжена надмірною бюрократизацією процесу прийняття відповідних рішень.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, війна, збройний конфлікт, середовище збройного протистояння, правовий статус, порушення правових норм, правове супроводження, силові заходи впливу.

© А. А. Бабич, В. Г. Малюга, 2025

Постановка проблеми. Попри бажання цивілізованої світової спільноти жити і працювати в безпековому міжнародному середовищі на принципах демократії, взаємоповаги і співробітництва, загроза вирішення міжнародних і національних протиріч шляхом застосування зброї зберігається, та, на жаль, простежуються тенденція до збільшення кількості, масштабів, рівня жорстокості і руйнівних наслідків такої загрози. Епіцентром збройного протистояння останнім часом стала Україна, яка виборює свою незалежність і територіальну цілісність у збройній боротьбі з Російською Федерацією, а також регіон Близького Сходу, де ісламістські екстремісти постійно провокують збройні конфлікти як національного, так і міжнародного рівнів.

Неспроможність держав, міжнародних організацій, громадських течій та ініціатив розв'язати проблему збройних загроз дала поштовх лібералізації таких явищ, а саме бажанню зменшення жертв і руйнівних наслідків війн шляхом прийняття міжнародних правил ведення війни. Результатом реалізації таких зусиль стало міжнародне гуманітарне право, змістом якого є міжнародні договори, підписантом яких є й Україна.

Міжнародні договори як нормативні акти мирного співіснування спрямовані передусім на усунення суперечок між державами, запобігання їхньому вирішенню збройним шляхом, сприяння завершенню чи локалізації збройного протистояння, яке виникло і прогресує. Попри те, що наявні міжнародні правові акти не містять прямих заборон щодо війни, вони визначають правила ведення війни, які в разі їх дотримання уможливають збереження життя як безпосередніх, так і опосередкованих учасників збройних протистоянь, зменшуючи руйнівні наслідки. Водночас, не заперечуючи того, що міжнародне гуманітарне право є проливом міжнародної спільноти на шляху повної ліквідації збройних загроз, практика воєнних дій свідчить, що існує відставання певних положень міжнародних правових актів від темпів розвитку сучасного міжнародного воєнно-політичного середовища. Це породжує низку проблем, зокрема:

- в юридичному визначенні характеру багатьох протистоянь – відсутність чітких критеріїв юридичної класифікації ситуацій і подій, пов'язаних із застосуванням зброї чи іншого небезпечного за своїми наслідками впливу на людей та об'єкти конфліктуючих держав (угруповань усередині держави);
- у недосконалості системи моніторингу і правового оцінювання подій у процесі збройного протистояння – кожна сторона конфлікту оцінює подію відповідно до своїх інтересів, а міжнародна правова оцінка в багатьох випадках розмита й інколи взагалі відсутня;

• у відсутності, а в багатьох випадках небажанні чи побоюванні застосування дієвих важелів впливу на ситуацію – існує практика правового впливу, яка акумулюється в словосполученні «глибока занепокоєність».

Саме пошук та юридичне обґрунтування шляхів розв'язання наведених проблем, спираючись на теоретичні аспекти розвитку сучасного середовища збройного протистояння, практику правового супроводження російсько-української війни і збройних конфліктів на Близькому Сході, і визначає своєчасність і актуальність наукової статті.

Аналіз останніх досліджень. Історія становлення міжнародного гуманітарного права показує певну закономірність процесу правової реакції постфактум на події, які призвели насамперед до великих людських жертв і руйнувань. Це пояснюється, з одного боку, намаганням людини захистити себе від думок про можливість негараздів (прикладом цього може бути історична впевненість керівництва держави, в тому що Росія не може розв'язати повномасштабну агресію), а з другого – відсутність ґрунтовних наукових досліджень щодо прогнозування розвитку міжнародного воєнно-політичного середовища.

Величезні людські жертви під час Першої та Другої світових війн надихнули людство до знаходження шляхів захисту прав людини за рахунок обмежень методів і засобів ведення війн. Значною мірою це було реалізовано в міжнародних правових актах Женевських та Гаазьких конвенцій. «Право Женеві» спрямоване на захист осіб, які не беруть безпосередньої участі або припинили брати участь у воєнних діях, і містить такі правові акти:

- Женевську конвенцію (I) про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 року;
- Женевську конвенцію (II) про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі 1949 року;
- Женевську конвенцію (III) про поведження з військовополоненими 1949 року;
- Женевську конвенцію (IV) про захист цивільного населення під час війни 1949 року;
- Додатковий протокол (I), що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів 1977 року;
- Додатковий протокол (II), що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру 1977 року;
- Додатковий протокол (III), що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми 2005 року.

Основний меседж «права Женеві» – пріоритет людської особистості та гуманізму.

«Право Гааги» виникло на фундаменті двох Гаазьких конференцій 1899 року та 1907 року. Мета конференцій полягала в обмеженні озброєння та виробленні

шляхів мирних способів вирішення міжнародних спорів.

Так, розвиток міжнародного гуманітарного права в другій половині XX і на початку XXI століть, що в більшості випадків визначається нормотворчою діяльністю Організації Об'єднаних Націй (ООН), також пов'язаний з появою реальних загроз застосування сили і нових видів зброї. Правові акти ООН є значною мірою розвитком «права Гааги» та охоплюють такі основні міжнародні акти:

- Конвенцію про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року;
- Конвенцію про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення 1972 року;
- Конвенцію про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію 1980 року;
- Конвенцію про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення 1997 року.

Водночас основна загроза сучасній цивілізації – ядерна зброя – не одержала правових обмежень щодо застосування і на сьогодні є основним фактором, який дозволяє Росії залякувати весь цивілізований світ і, на жаль, не без результатів.

Найбільшою практичною перевіркою дієвості сучасного міжнародного гуманітарного права стала російсько-українська війна та збройні конфлікти на Близькому Сході. Саме практика застосування дала підстави визначити правові прогалини і мотивувала дослідження щодо пошуку шляхів усунення таких правових прогалин.

Метою статті є визначення проблем міжнародного гуманітарного права на підставі досвіду правового супроводження російсько-української війни та збройних конфліктів на Близькому Сході, надання та обґрунтування пропозицій щодо їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу

Аналіз ефективності правового регулювання збройного протистояння в російсько-українській війні і збройних конфліктах на Близькому Сході висвітлює принаймні три проблеми сучасного міжнародного права, зокрема:

- відсутність чіткої системи класифікації збройних конфліктів, яка би відповідала реаліям сучасного воєнно-політичного середовища – на сьогодні немає правового тлумачення дій Росії щодо анексії (окупації) Криму, частини Донецької та Луганської областей у 2014 р.; не визначений правовий статус збройних дій дистанційного характеру – коли конфліктує держави

не мають спільних кордонів, як Іран та Ізраїль; не мають чіткого правового визначення такі явища, як гібридні війни, ідеологічні війни, антитерористична операція, спеціальна військова операція тощо;

- недосконалість методів і прийомів моніторингу та оцінювання правил ведення війни – висвітлення подій крізь призму власної їх оцінки вводить світову спільноту в оману, призводить до перегрупування сил підтримки конфліктуючих сторін;

- відсутність правового обґрунтування ситуації застосування дієвих силових важелів міжнародного впливу, зокрема санкцій, миротворчих сил, – такі рішення можуть бути прийняті лише за згодою Ради Безпеки ООН у результаті обговорення Генеральною Асамблеєю ООН, що має суворо відповідати міжнародному праву та санкціям Ради Безпеки ООН (співвідношення, пропорційність, обмеженість за часом, підзвітність Раді Безпеки тощо). Це призводить до неможливості реалізації таких важелів, ураховуючи те, що кожний член Ради Безпеки має своє бачення ситуації або сам є агресором, тому рішення не приймаються взагалі або приймаються із запізненням.

Попри те, що поняття «війна» було і є об'єктом наукових досліджень багатьох учених, воно має багато варіантів ґрунтовних трактувань. Водночас сучасне міжнародне право намагається оперувати ширшим за змістом, але менш чітким за конкретикою поняттям «збройний конфлікт». Це дає можливість на найвищих міжнародних щаблях, передусім в ООН, називати ситуації, які підпадають під класичне визначення «війна», розмитими поняттями: «агресія», «порушення миру», «несанкціоноване застосування сили» тощо, а державам, які розв'язали справжню війну, маскувати це назвами «спеціальна воєнна операція», «воєнна допомога», «контртерористична операція» тощо. Такі правові підходи в багатьох випадках заводять світову спільноту в глухий кут. Люди прекрасно розуміють, що таке «війна», не зовсім – що таке «збройний конфлікт», і зовсім не розуміють, що таке «несанкціоноване застосування сили» чи «спеціальна воєнна операція». Тому допоки у світі існує загроза збройних протистоянь має застосовуватися не туманне, недоречно заспокійливе її трактування, а однозначне визначення ситуацій, як «війна» чи «збройний конфлікт», із чіткими критеріями, що їх розрізняють. Шлях до знаходження варіанта трактувань понять «війна» та «збройний конфлікт» лежить у площині аналізу відомих класичних трактувань і визначення можливостей і напрямів їх адаптації до сучасного воєнно-політичного середовища.

Класичне трактування поняття «війна» як соціально-політичного явища, на яке спирається більшість доктринальних положень, сформульоване відомим тео-

ретиком війни Карлом фон Клаузевіцем, котрий визначає війну як продовження політики іншими, насильницькими засобами, спрямованими на те, щоб примусити супротивника виконати свою волю [1]. У цьому трактуванні простежується впевненість автора в тому, що війна є закономірним, природним явищем, необхідним для суспільства, що розв'язує проблему задоволення певних інтересів шляхом примусу. Водночас попри те, що Карл фон Клаузевіц був професійним військовим і був упевнений у тому, що досягнення амбітних політичних цілей можливе лише тоді, коли проллється кров, він відрізняв війну від інших суперечок чи конфліктів.

В умовах сучасного інформаційного світу «насильницькими засобами» досягнення політичних цілей, крім економічних важелів, можуть бути також: пропаганда, підкуп, тероризм, народні протести, навіть дії силових структур (збройних сил) протидіючих сторін, але без застосування зброї. Тобто сучасне міжнародне воєнно-політичне середовище може генерувати значний спектр «насильницьких засобів» розв'язання протиріч, але основним аргументом саме війни є ведення бойових дій збройними силами з використанням зброї, всю решту можна визначати як різного роду конфлікти, акти силового впливу, збройні провокації тощо.

Розуміння Клаузевіцем того, що війна – це збройне протистояння саме держав, простежується в його трактуванні війни як певної «тріади» – народу, збройних сил, державного управління [1]. У його класичному трактуванні війни як «продовження політики» поняття «політика» потрібно розуміти, радше, як управління діяльністю стратегічного рівня, державного рівня, тобто війна – це продовження політики певної держави чи держав.

Така думка простежується також у дослідженнях Г. Сореля: «...війна як політичний акт, за допомогою якого держави, не здатні врегулювати суперечки щодо своїх зобов'язань, прав чи інтересів, вдаються до збройної сили, щоб вирішити, яка з них сильніша, і в такий спосіб нав'язати свою волю іншій державі» [2]. Тобто основними «атрибути» війни як соціального явища автор визнає державу як «ініціатора», збудника збройного протистояння, а збройні сили – як засіб реалізації «ініціативи» держави.

Головним для визначення силового зіткнення держав через таке поняття, як «війна», на думку Л. Оппенгейма, є застосування збройних сил саме державами. Він визначав війну як зіткнення між двома або більше державами за допомогою збройних сил з метою подолання один одного та нав'язування світу таких умов, яких забажають переможці [3].

У дослідженнях Г. М. Каллена також акцентується, що війна – це збройне протистояння між двома або

більше суверенними інституціями міжнародного права, які використовують організовані збройні сили для досягнення конкретних цілей [4].

У свою чергу, в дослідженнях такого вченого, як А. Ешворта (Ashworth), де війна визначається як тип збройного конфлікту між великими національними державами, в яких населення та ресурси раціонально та екстенсивно організовані для її ведення [5], простежується намагання підмінити конкретику більш «туманними» поняттями, визначити збройний конфлікт як первинний, а війну – як можливу похідну, залежно від того, як розпочався і розвивається збройний конфлікт. На таких позиціях перебувають і дослідники, котрі намагаються запропонувати систему критеріїв, за якими можна визнавати збройний конфлікт війною, зокрема: 1) втрати у боях як мінімум 1000 військових осіб, не враховуючи непрямі жертви війни через голод, відсутність даху, хвороби тощо; 2) підготовлена заздалегідь, підтримується великими організаціями за допомогою таких засобів, як вербування, навчання та розгортання військ, придбання, зберігання та розподіл зброї та боєприпасів, виготовлення конкретних військових планів тощо; 3) її легалізує сама держава чи квазідержавна організація таким чином, що масові вбивства розглядається не як злочин, а як обов'язок [6].

Реалії російсько-українського збройного протистояння свідчать, що втрати вже сягнули не тисячі, а сотень тисяч людських життів, застосовується весь арсенал сучасної зброї, включно із забороненою хімічною, крім (поки що) ядерної, а світ розділився на три табори: країни, які підтримують Україну, нейтральні країни та країни, які стали на бік агресора, але в юридичній площині це протистояння так і не було визначене як «війна».

Ісламська республіка Іран запускає по державі Ізраїль ракети і дрони, залучаючи потенціал збройних сил, несе людські жертви і руйнування, а міжнародної правової реакції на події в сенсі визначення правового статусу таких дій досі не має. Перешкодою цьому є не потрібна, а в більшості випадків навіть шкідлива права атрибутика – офіційне оголошення війни державою, повний розрив дипломатичних, економічних, культурних відносин тощо. Повного розриву дипломатичних відносин не може бути, адже як тоді домовлятися про мир? Розрив економічних відносин малоймовірний, адже світова економіка тісно інтегрована, і такий розрив може вплинути на економіку інших країн.

Проведений аналіз відомих досліджень, практики російсько-українського та ірано-ізраїльського збройних протистоянь дає авторам статті підстави стати на бік дослідників, котрі визначають війну як соціальне явище, яке акумулює в собі протистояння саме держав з використанням збройних сил. Будь-яке протистоян-

ня, що підходить під визначені ознаки, потрібно визначати як війну. На сьогодні навіть внутрішньодержавне протистояння, якщо одна зі сторін застосовує силові структури, зброю та наявний вплив інших держав, що в такій ситуації цілком імовірно, можна визначити як війну. Решту дій, які супроводжуються «насильницькими засобами», але не відповідають хоча б одній з умов (держава, збройні сили, застосування зброї), потрібно визначати як воєнні конфлікти різного виду.

За деякими твердженнями, причини невдач міжнародного гуманітарного права на сьогодні полягають не в тому, що правил недостатньо, а в тому, що механізми реалізації іноді виявляються дефектними за своєю сутністю, а найчастіше – неефективними через різні теоретичні та практичні проблеми [8].

Це підтверджує і практика збройних протистоянь нинішнього століття, що спричинено, з одного боку, складністю середовища збройного протистояння як сфери правового регулювання, а з другого – недосконалістю процесів реагування на воєнні злочини, насамперед щодо оперативності, достовірності, відповідності, дієвості.

Під оперативністю фіксації воєнних злочинів слід розуміти здатність їх фіксації за час, який не дасть змоги зменшити чи ліквідувати доказову базу. Тобто якщо брати ситуацію з ударом ворога по дитячій лікарні «Охматдит», то це – не дати ворожій пропаганді часу вмонтувати в реальні відеокадри атаку по об'єкту української зенітної ракети, яка нібито втратила керованість і влучила в лікарню. Враховуючи значну динаміку змін середовища збройного протистояння це зробити не просто, потрібна спеціальна підготовка представників місцевих органів влади, воєнних кореспондентів, командирів військових формувань, які ведуть безпосередні бойові дії, з питань: «що доповісти», «як доповісти» «кому доповісти». Тобто необхідна формалізована форма доповіді в органи, які займаються розслідуванням воєнних злочинів, з подальшою якнайшвидшою передачею інформації в міжнародні правові інституції.

Достовірність інформації про скоєні воєнні злочини визначається рівнем її відповідності реальній ситуації. Особливо це актуально для районів безпосередніх бойових дій, коли відповідні органи вимушені виконувати слідчі дії, спираючись на інформацію з медійних джерел чи навіть від безпосередніх свідків, але які не володіють знаннями положень міжнародного гуманітарного права і не можуть сформулювати доповіді в потрібному контексті. Виходячи з того, що кінцевим арбітром щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права воюючими сторонами є Міжнародний кримінальний суд, надання такому уповноваженому органу хибної інформації, котра, як правило, через

деякий час набуває реального змісту, може призвести до негативних наслідків. Розв'язання такої проблеми можливе лише за умов безпосереднього правового супроводження бойових дій, що може бути реалізовано формуванням цілісної системи правового регулювання процесів підготовки і ведення бойових дій військовими формуваннями [7].

Відповідність реагування на порушення правил ведення війни потрібно розуміти як ступінь узгодженості (відповідності) криміналізації та переслідування воєнних злочинів за національним правом, міжнародними нормами, зокрема за Римським статутом Міжнародного кримінального суду, оскільки воєнні злочини в міжнародному правовому полі визнаються найтяжчими міжнародними злочинами. Розв'язання цієї проблеми зрушило з місця завдяки розробці офісом Генерального прокурора України «Стандартів розслідування воєнних злочинів». За планами розробників, «Стандарти» дають змогу узагальнити найкращі міжнародні та вітчизняні практики розслідування воєнних злочинів, надають необхідні знання щодо предмета доказування і правил кваліфікації випадків порушення законів та звичаїв війни, допомагають з визначенням пріоритетів під час досудового розслідування, а також надають нагальні інструменти для збирання доказів, що важливо для адаптації національного законодавства у сфері криміналізації та розслідування воєнних злочинів до міжнародного кримінального права.

За твердженнями І. Жаровської, дієвість чи ефективність норм міжнародного гуманітарного права визначає його здатність впливати на зменшення рівня насильства під час воєнних дій та впровадження гуманних принципів у негуманну соціальну реальність [8]. Саме гнучкість міжнародного гуманітарного права може адаптувати його до реалій сучасного збройного протистояння і підвищити його ефективність.

На ефективність міжнародного гуманітарного права також суттєво впливає недосконалість механізму притягнення до відповідальності за порушення правил ведення війни. Справи розглядаються надто довго, роками чи десятиліттями, і навіть прийняті рішення, трапляється, не реалізуються. Так, перебувають на волі визнані Міжнародним кримінальним судом злочинці, винні в катастрофі малайзійського Боїнга рейсу МН 17, міжнародна спільнота очікує реалізації рішення про арешт воєнного злочинця В. Путіна. Така ситуація склалася як через об'єктивні причини (невідповідність міжнародного і національного права, що охоплює саме цю сферу міжнародних відносин, переважаність Міжнародного кримінального суду), так і через суб'єктивну причину – залежність суду, передусім щодо фінансування, від потужних в економічному плані країн.

Міжнародне гуманітарне право, поряд з правовим впливом на ситуації порушення норм і правил ведення безпосередніх бойових дій, відіграє важливу роль в усуненні загрози війни, локалізації вже розв'язаних збройних протистоянь, у найшвидшому їх припиненні. Для реалізації такого правового впливу в деяких випадках виникає необхідність застосування примусових заходів. На сьогодні такими примусовими заходами є санкції та застосування миротворчих сил. Але повноваженнями примусових заходів міжнародного рівня володіє лише ООН. Відповідно до Статуту ООН головна роль у застосуванні санкцій належить Раді Безпеки, яка діє від імені всіх держав – членів ООН та декларує їх у вигляді резолюцій (ст. 24 Статуту).

Роль санкцій різного плану, насамперед економічних, суттєва й у багатьох випадках змушує підсанкційні держави та організації змінити свою поведінку. Але на сьогодні є випадки, коли національні інтереси перевищують інтереси міжнародної солідарності, і країни, котрі можуть бути в цей період навіть членами Ради Безпеки і голосувати за санкційну резолюцію, порушують прийняті рішення і допомагають підсанкційним країнам обійти санкції. Розпочинається новий процес накладення саме на них санкцій за такі порушення. Це може утворювати безкінечний санкційний ланцюг, що врешті-решт нівелює ефективність такого примусового заходу. Вихід із такої ситуації лежить у площині застосування жорсткіших заходів до таких країн, включно навіть з повною міжнародною ізоляцією.

Дії миротворчих сил за мандатом ООН почалися 1948 року, коли світ зрозумів, що врегулювання збройного протистояння без застосування військової сили в деяких випадках неможливе. Історія застосування миротворчих сил під егідою ООН показує, що збройні протистояння в багатьох випадках завершувалися мирними угодами. Водночас зрозуміло, що ефективність таких миротворчих заходів знижується значними термінами прийняття рішень. Поряд з проханням країни, процедура ухвалення миротворчої місії є компетенцією Ради Безпеки ООН, постійними членами котрої є країни, міжнародні інтереси яких значно розходяться, тому й застосовується право «вето». Обговорення деталей та джерел фінансування місії при цьому розпочинається в Генеральній Асамблеї, яка збирається один раз на рік, лише після згоди Ради Безпеки. Тобто рішення може ухвалюватися протягом цілого року, що за умов швидкоплинності конфлікту може втратити свою актуальність. Тому конче необхідно на рівні ООН розробити систему критеріїв, за наявності яких Радою Безпеки ООН приймається рішення, навіть в обхід «вето», з одночасним визначенням сил і засобів, порядку застосування і джерел фінансування.

Висновки

Практика правового регулювання збройних протистоянь ХХІ століття висвітлює певне відставання процесу розвитку міжнародного гуманітарного права від реалій сучасного збройного середовища, що, зокрема, простежується у складності надання правового статусу «війни», «збройного конфлікту» чи «збройної агресії» таким сучасним соціальним явищам, як «гібридна війна», «дистанційна війна», «інформаційна війна», «збройні провокації», котрі до певної міри є насильницькими методами, культивованими деякими державами.

Певною правовою прогалиною є відсутність вчасно чіткого об'єктивного механізму фіксації, класифікації та розслідування порушень правил ведення війни, що породжує факти неправдивої інформації та впливає на рівень сприйняття міжнародною спільнотою певних подій і породжує певне ставлення інших держав до сторін конфлікту.

Активного розвитку потребують існуючі важелі силового впливу на конфлікти, насамперед стосовно оперативності прийняття рішень щодо санкції чи надання мандату ООН на застосування миротворчих сил. У багатьох випадках бюрократичні підходи до застосування сили дозволяють проблемі вийти на такий рівень, що розв'язати її навіть силовими заходами не можливо.

Юридичні колізії щодо визначення статусу збройного протистояння можна вирішити, враховуючи твердження відомих дослідників парадигм війни і миру, в яких визначається, що війна як соціальне явище повинна відповідати трьом ознакам: вестися державою, через збройні сили держави, із застосування зброї; решта – це збройні конфлікти певного виду.

Проблему об'єктивності інформації про порушення можна розв'язати шляхом правового супроводження бойових дій фахівцями, які можуть оперативно надати слідчим органам і прокуратурі достовірну інформацію про факт порушення, його належність до сфери між-

народного гуманітарного права, оцінити можливі результати правового регулювання.

Активність та ефективність силових заходів впливу – санкцій і залучення миротворчих сил – можна підвищити шляхом усунення ланцюжка бюрократичних процедур у процесі прийняття рішень. Необхідна узгоджена Генеральною Асамблеєю система критеріїв, при визначених показниках яких Рада Безпеки ООН приймає відповідні рішення, навіть в обхід «вето», з одночасним визначенням сил і засобів, порядку застосування, джерел фінансування.

Перелік літератури

1. *Clausewitz C. von. On War* / C. von. Clausewitz ; ed. and transl. by Michael Howard and Peter Paret. – Princeton, NJ : Princeton University Press, 1989. – xii, 732 p.
2. *Sorel G. Réflexions sur la violence* / G. Sorel. – 2e éd. – Paris : Librairie des Sciences Politiques et Sociales – Marcel Rivière et Cie, 1910. – [4], 412 p. – (Études sur le Devenir Social, 4).
3. *Oppenheim L. International Law. A treatise. Vol. 2. War and Neutrality* / L. Oppenheim. – London : Longmans, 1906. – XXXIV, 595 p.
4. *Kallen H. M. Of war and peace* / H. M. Kallen // *Social Research*. – 1939. – Vol. 6, No 3. – P. 361–391.
5. *Ashworth A. E. The sociology of trench warfare 1914–1918* / A. E. Ashworth // *The British Journal of Sociology*. – 1968. – Vol. 19, No 4. – P. 407–423.
6. *Singer J. D. The wages of war, 1816–1965: a statistical handbook* / J. D. Singer, M. Small. – New York : Wiley, 1972. – XII, 419 p.
7. *Khan B. U. Implementation of International Humanitarian Law and the Current Challenges* [Електронний ресурс] / B. U. Khan, N. M. Nasrullah // *Revisiting the Geneva Conventions: 1949–2019* / edited by Md. J. H. Bhuiyan, B. U. Khan. – Brill Nijhoff : Leiden, 2019. – P. 262–299. – Режим доступу : https://doi.org/10.1163/9789004375543_012.
8. *Жаровська І. Ефективність правил ведення війни та норм міжнародного гуманітарного права: аналіз сучасної доктрини* [Електронний ресурс] / І. Жаровська // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». – 2022. – Т. 9, № 4 (36). – С. 51–56. – Режим доступу : <http://doi.org/10.23939/law2022.36.051>.